

Лілія Покась

кандидат педагогічних наук, доцент
Національний педагогічний
університет імені М.П.Драгоманова

Оксана Браславська

доктор педагогічних наук, професор
зав. кафедри географії та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДЛЯ РОБОТИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ

Анотація. У статті здійснено психолого-педагогічний аналіз останніх публікацій з обраної теми та розкрито значущість проблеми дослідження на сучасному етапі модернізації освіти середньої і вищої школи. Розглянуто можливості інноваційних педагогічних технологій для формування здібностей учнів у шкільному навчально-виховному процесі з географії. Проаналізовано та визначено методичні компетентності майбутнього вчителя географії для впровадження у педагогічну діяльність інноваційних технологій навчання. Подано методику формування готовності майбутнього вчителя до використання інноваційних педагогічних технологій у шкільній географічній освіті в умовах викладання методичних дисциплін.

Ключові слова: вища школа, середня школа, інновація, педагогічні технології, формування, методична компетентність, майбутній вчитель географії.

Анотация. В статье сделан психолого-педагогический анализ последних публикаций по избранной теме та раскрыто значение проблемы исследования на современном этапе модернизации образования средней и высшей школы. Рассмотрены возможности инновационных педагогических технологий для формирования способностей учащихся в школьном учебно-воспитательном процессе с географии. Проанализованы та определены предметные компетентности будущего учителя географии для внедрения в педагогическую деятельность инновационных технологий обучения. Подано методику формирования готовности будущего учителя к использованию инновационных педагогических технологий в школьном географическом образовании в условиях преподавания методических дисциплин.

Ключевые слова: высшая школа, средняя школа, инновация, педагогические технологии, формирование, методическая компетентность, будущий учитель географии.

Anotation. This article examines the psychological-pedagogical analysis of recent publications on the chosen theme and revealed the significance of the problem research on the modern stage of modernization education of middle and high school. The possibilities of innovative pedagogical technologies for forming abilities of pupils in the school educational process with geography. Analyzed and defined substantive competence of the future teachers of geography for introduction in pedagogical activities of innovative learning technologies. Is the technique of formation of the readiness of future teachers to use technology in innovative pedagogical school geographical education in terms of teaching methodical disciplines.\

Key words: high school, school, innovation, pedagogical technology, forming, methodological competence, future teacher of geograph

Постановка проблеми. У сучасних умовах запровадження нових стандартів середньої і вищої освіти та підсилення уваги до якості шкільної природничо-математичної (і географічної зокрема) освіти зростають вимоги до методичної підготовки майбутніх учителів географії. Сучасний стан освіти в умовах розбудови української державності не задовольняє вимоги суспільства, не відповідає запитам особистості та світовим досягненням людства [2]. „Розвиток освіти має бути прискореним, випередженим, інноваційним“, – зазначається у Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) [5]. Реформування системи педагогічної освіти передбачає приведення змісту у відповідність з сучасними потребами особи і суспільства. Оновлення змісту є визначальною складовою у цьому процесі. Серед основних шляхів модернізації шкільної географічної освіти є запровадження у навчально-виховний процес методики сучасних педагогічних технологій [2; 6; 7]. На нашу думку, сучасні педагогічні технології допоможуть учителю зорієнтувати процес пізнання на „суб’єкт-суб’єктивне“ співробітництво як пріоритетного напрямку модернізації школи. У педагогіці вищої школи триває пошук нових підходів до вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх вчителів співзвучних зі змінами, що виникають у житті суспільства. Виявляється протиріччя між потребами майбутніх учителів

географії в інноваційній діяльності та відсутністю методичної розробки цілісного процесу підготовки вчителів до використання педагогічних технологій у шкільному навчально-виховному процесі з географії. Саме це спонувало до вибору теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Технологія – це проект майбутнього процесу і гарант кінцевого результату. Ототожнювати поняття „технологія“ з методами чи методикою не можна, це не є синонімічні слова. Дефініція „педагогічна технологія“ набула свого розвитку завдяки працям О. Аніщенко, В. Безпалька, В. Генецинського, І. Дичківської, Е. Зеєра, О. Євдокімова, М. Кларіна, А. Нісімчука, Г. Селевка, С. Сисоєвої, І. Смолюка, Н. Тализіної, В. Ченціва, Д. Чернилевського, Ф. Янушкевича та ін. Проте однозначного визначення немає, існують різні наукові підходи до тлумачення, так як воно, за словами С. Сисоєвої, багатоаспектне [4, 661]. Аналіз літературних джерел показав, що педагогічні технології трактуються вченими як наука (Г. Селевко), модель (В. Ченців), засіб (Ф. Янушкевич), педагогічна система (В. Безпалько, С. Сисоєва), педагогічна діяльність (А. Нісімчук), система знань (В. Генецинський, Т. Назарова), мистецтво педагога (Н. Тализіна), компонент освітнього процесу (М. Кларін).

Ми будемо дотримуватися розуміння технології як педагогічної системи і визначення, запропонованого С. Сисоєвою, що „педагогічні технології – це технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямовану діяльність усіх його суб’єктів“ [4, 661]. Технолізація гуманітарної шкільної освіти не всіма дослідниками визнається. Ми у своєму дослідженні дотримуємося концепції вчених, які стверджують ефективність та впливовість сучасних педагогічних технологій на якість освіти.

Мета даної статті – обґрунтувати методичну підготовку формування методичної компетентності майбутнього вчителя для впровадження педагогічних технологій у шкільний процес навчання географії.

Відповідно до мети були поставлені *завдання* дослідження:

- довести значущість педагогічних технологій для вирішення стратегічних завдань сучасної освіти;
- обрати серед різноманіття трактувань «педагогічна технологія» однорідну з метою дослідження;
- розглянути можливість підготовки майбутніх вчителів географії до управління педагогічними технологіями;
- розробити критерії сформованості методичної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняній школі потрібні педагогічно-професіонали, які глибоко знають свій предмет, мають високу психолого-педагогічну підготовку, володіють сучасними навчальними методичними прийомами, методами, формами, технологіями, здатні усвідомлено й успішно здійснювати педагогічну діяльність у нових умовах. Відтак виникає нагальна потреба в учителі нового типу, який спроможний реалізувати висунуті суспільством перед загальноосвітньою школою завдання.

У професійній підготовці майбутнього вчителя географії як компетентнісного фахівця, важливим є формування умінь навчати учнів вчитися. Для формування інтелектуально розвиненої особистості учня, здатного самостійно здобувати знання, адаптуватися до змін економічного і соціального розвитку необхідні умови, „за яких народ України став би нацією, що постійно навчається“ [2]. Таким стержнем виступає гуманістична педагогіка, що розглядає шкільну освіту як процес, у центрі якого знаходиться особистість (дитина) [1].

Завдання педагогічного вищого навчального закладу – підготувати компетентного вчителя, здатного мати адекватні ціннісні орієнтації, гнучке професійне мислення, розвинуту професійну самосвідомість, працювати в нових умовах, брати на себе відповідальність і позитивно впливати та змінювати педагогічну систему, вчасно враховувати ситуацію соціальних змін, бути готовим до сприйняття нової інформації. Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день стратегічним напрямом реалізації

модернізаційних процесів шкільної реформи і одним із пріоритетних у створенні передумов для розвитку особистості, яка зможе „ефективно працювати і навчатися протягом життя“ [5, 689; 8].

У процесі викладання методичних дисциплін у майбутнього вчителя географії має сформуватися професійна готовність до впровадження у шкільній навчально-виховний процес з географії інноваційних педагогічних технологій. Як показує практика, педагогічні технології є ефективним сучасним засобом навчання шкільної географії та надійним способом засвоєння учнями навчального матеріалу [3].

Проблемі формування професіоналізму майбутнього педагога в умовах педагогічного простору приділяється багато уваги українськими науковцями: О. Козлова, Л. Красюк, Г. Лисичарова, Н. Назаренко, С. Нікітчина, В. Різник, О. Смирнова, Н. Прибора та ін.

Учитель, який володіє методикою сучасних технологій здатний створити умови для розвитку дитини, її максимальної самореалізації, сформувати нестандартну особистість. Як показує практика, педагогічні технології сприяють гнучності здобуття знань, умінь, зближенню класного колективу, збуджують інтерес учнів до знань, тим самим забезпечуючи продуктивність роботи.

У Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова методична підготовка майбутніх учителів географії розпочинається з освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра за дисциплінами „Методика навчання географії у загальноосвітній школі“ та „Сучасні педагогічні технології на уроках географії“. Остання дисципліна була запропонована студентам за вибором як спецкурс з метою формування методичної компетентності, підвищення їх професійної майстерності, ерудиції, опанування уміннями оперувати сучасними методичними знаннями, педагогічними інноваціями, які б широко використовувалися майбутніми вчителями на уроках географії під час проходження педагогічної практики та поліпшення якості фахової підготовки.

Упровадження спецкурсу у навчальний процес ВНЗ забезпечило доповнення, поглиблення, систематизацію методичних знань студентів про зміст, структуру, роль й значення педагогічних технологій, а моделювання окремих структурних етапів сприяло формуванню умінь до раціональної організації педагогічної діяльності у загальноосвітній школі. Зміст дисципліни охоплює теоретичний аналіз педагогічних технологій і практичний курс їх апробації та розрахований на 72 години (2 кредити ECTS). З них на аудиторну роботу: 32 години практичних занять, 4 години на індивідуальну, 36 годин на самостійну роботу. Навчальна програма розроблена згідно кредитно-модульної системи організації навчального процесу, побудована з урахуванням інтерактивних технологій навчання і містить два змістових модуля (ЗМ 1. Сучасні педагогічні системи, технології та моделі навчання географії в загальноосвітній школі. ЗМ 2. Методика застосування сучасних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі з географії). Аудиторна і позааудиторна діяльність студентів передбачає групову форму навчання у складі п'яти осіб. Вибір навчання у навчальних (а не академічних) групах пояснюється пріоритетністю гуманізації освіти, що „полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей, гармонії“ [2, 643] стосунків між людьми, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії.

Аналіз застосування сучасних педагогічних технологій на даному етапі розвитку української школи показав, що із різноманіття відомих науці технологій використовується лише незначна частина. Найбільш вживані ігрова, проектна, інформаційно-комп'ютерна, інтерактивна технології. Результати емпіричного дослідження вказують на те, що учителі географії із задоволенням використовують у навчально-виховному процесі вищезгадані інноваційні технології. Проте спостерігається несистематичність застосування, найчастіше на уроках систематизації та узагальнення знань. Студенти мають за мету, під час проходження педагогічних практик у загальноосвітніх навчальних закладах, провести апробацію змодельованих на

семінарських і практичних заняттях уроків з технологіями маловідомими у практиці вчителів, наприклад: веб-квест, метаплан, „Ажурна пилка“, хмарні технології тощо. Під час проходження пропедевтичної та виробничих педагогічних практик у загальноосвітніх школах студенти 3,4,5 курсів спостерігають за педагогічною діяльністю учителя географії, переймають педагогічний досвід, знайомляться з методикою проведення сучасних уроків за педагогічними технологіями, аналізують їх, обговорюють з учителем і методистом методичну структуру уроку, проводять власні залікові уроки з використанням інноваційних педагогічних технологій.

На заняттях проблемних груп, гуртків, з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів до педагогічних технологій, проводимо зустрічі „за круглим столом“, методичні семінари з вчителями-новаторами.

Популяризація педагогічних технологій (їх змісту, моделей, методики організації та впровадження у шкільний навчально-виховний процес) проводиться викладачами методики навчання географії у процесі виконання навчально-дослідної роботи зі студентами під час написання курсових, кваліфікаційних та магістерських робіт.

Під час моделювання уроків з інноваційними технологіями, студент має зрозуміти, що дати інформаційні знання, здійснити контроль знань і умінь сучасного школяра сьогодні замало. Професійні уміння учителя мають бути спрямовані на управління процесом навчання кожного учня. Педагогічні технології охоплюють процес навчання ширше. Завдяки штучного відтворення моделі уроку студент має побачити сутність діяльності учителя в реальності. Учитель у процесі конструювання моделей педагогічних технологій на уроці географії має стимулювати навчальну діяльність учнів про виконанні завдань, контролювати роботу, сприяти комфортній атмосфері, об'єднувати учасників навчального процесу для плідної співпраці, допомагати учням у розв'язанні поставлених перед ними завдань з урахуванням різних точок зору та індивідуальних аспектів кожного, прагнути, щоб навчальний матеріал був зрозумілий усім і легко засвоювався,

виконане завдання мало якісний результат. Отже, педагогічні технології – це основа творчої діяльності вчителя географії [9].

Для формування методичної компетентності студентів засобами педагогічних технологій на заняттях методичних дисциплін для студентів-географів створюємо оптимальні дидактичні умови: педагогічно-організаційні (вивчають навчальні програми з шкільної географії, шкільні підручники, зміст педагогічних технологій, можливості для покращення навчання географії, студенти об'єднуються у навчальні групи), психолого-педагогічні (вивчають вікові психологічні особливості учнів, розробляють індивідуальні та групові завдання різної складності, широко використовують у вивченні навчального матеріалу когнітивний підхід: подолання дискомфорту (напруженості, стресу, відчуття страху, тривожності), втілення ідей гуманістичної педагогіки, створення умов переживання успіху, відчуття потрібності у колективній справі, корисності для групи; задоволення від подолання бар'єру труднощів, від результатів продуктивної роботи, створення емоційно-позитивної атмосфери на уроці, атмосфери навчання без примушування), методичні (аналізують навчальні програми, визначають теми для впровадження інновацій, складають план-конспект уроку, розробляють методичний супровід для уроку, моделюють уроки).

Для реалізації завдань формування методичної компетентності у майбутніх вчителів географії для роботи з педагогічними технологіями розроблено навчально-методичне забезпечення: типова навчальна програма дисципліни, інформаційний зміст навчального матеріалу для засвоєння студентами, методичні вказівки до його засвоєння, методичний опис організації навчально-виховного процесу учнів за методикою інноваційних технологій, електронні презентації, дидактичні матеріали, завдання різної складності для перевірки теоретичного засвоєння матеріалу і контролю знань студентів, завдання для самостійної індивідуальної і групової роботи студентів, методичні рекомендації щодо проведення навчального контролю засвоєння навчального матеріалу за інноваційними технологіями.

Формування методичної компетентності у майбутніх вчителів географії на заняттях проводиться у три етапи: перший етап – організаційно-мотиваційний; другий етап – теоретично-практичний; третій етап – результативно-рефлексивний. На початковому першому етапі навчальна діяльність студентів спрямована на активізацію пізнавальної діяльності, стимулювання та мотивацію. Другий етап передбачає засвоєння студентами нових теоретичних знань про сучасні педагогічні технології, аналіз досвіду предметної діяльності, моделювання фрагментів уроків або заходів на практиці. На третьому етапі проводиться контроль методичної підготовленості набуття предметних компетенцій, усвідомлення студентами нововведення, формування особистого відношення до результатів технології (позитивне сприймання нововведення), переконливість у кінцевому результаті.

Контроль набутих методичних компетенцій проводиться через написання студентами перевірочних тестів, письмових модульних робіт, публічний захист навчальних проектів та моделювання фрагментів уроків.

Враховуючи компетентнісний підхід у викладанні методики навчання географії у вищому навчальному закладі, процес навчання має будуватися на положенні особистісно орієнтованого навчання, у якому студент є суб'єктом взаємодії. Такий підхід є важливим, тому що у змісті інноваційних педагогічних технологій закладено активні методи навчання, де учень виступає рівноправним партнером під час вивчення нового навчального матеріалу [9]. Моделювання уроків географії на аудиторних заняттях з використанням сучасних педагогічних технологій дає можливість проаналізувати рівень методичної готовності майбутніх учителів до навчання географії з використанням педагогічних інновацій, набути практичного досвіду осучасненої організації навчально-виховного процесу з географії у загальноосвітній школі, виявити переваги та недоліки організації навчання географії в умовах педагогічних технологій та доречність їх впровадження у шкільну географічну освіту, перевірити впливовість та ефективність

нововведень на продуктивність навчального пізнання з географії та рівень навчальних досягнень учнів, сформувати в майбутніх вчителів методичну обізнаність.

Готовність студентів-бакалаврів до впровадження і використання сучасних педагогічних технологій у шкільне навчальне середовище з географії можна перевірити за критеріями сформованості: уміння застосовувати моделі інноваційних педагогічних технологій у реальних дієвих умовах процесу навчання, уміння формування мотиваційного компоненту до навчання за технологією, уміння мобілізувати учасників навчального процесу на пошук результативності.

Отже, сучасні педагогічні технології здатні підтримати пізнавальний інтерес учнівської молоді до навчання, який так стрімко втрачається, за умов: використання педагогічних технологій як навчального середовища для реалізації „суб’єкт-суб’єктного“ співробітництва; поєднання сучасних педагогічних технологій і традиційної форми навчання на уроках географії; наявності обізнаності учителя географії у методиці застосування сучасних педагогічних технологій як компонента методичної компетентності; використання сучасних педагогічних технологій на уроках географії як засобу стимулу, поштовху до активної навчально-пізнавальної діяльності. Таким чином, сучасний вчитель має володіти мистецтвом формування в учнів готовності до продуктивної навчальної діяльності шляхом впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи педагогічних інновацій, адже він є інтелектуальним інвестором шкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта України і Болонський процес: [навчальний посібник] / за ред. В.Г. Кременя: авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2004. - 384с.
2. Державна національна програма „Освіта“ („Україна ХХІ століття“) // Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / упоряд. О.О.

- Любар; за ред. В.Г. Кременя / Олександр Опанасович Любар. – К.: Т-во „Знання“, КОО, 2003. – С. 641, 642. – (Вища освіта ХХІ століття).
3. Душина И. В. Педагогические технологии обучения географии / И. В. Душина // География в школе. – 2001. – №3. – С. 49-53.
 4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень / Василь Григорович Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 661.
 5. Національна доктрина розвитку освіти // Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / упоряд. О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя / Олександр Опанасович Любар. – К.: Т-во „Знання“, КОО, 2003. – С. 688 – 704. - (Вища освіта ХХІ століття).
 6. Підготовка майбутніх вчителів до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / [О.М. Пехота, В.Д. Будак, А.М. Старева та ін.]; за ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А. С. К., 2003. – 240с.
 7. Селевко Г. К. Педагогические технологии на основе дидактического и методического усовершенствования УВП / Г. К. Селевко – М.: НИИ «Школьные технологии», 2005. – 288 с.
 8. Степко М.Ф. Модернізація вищої освіти і Болонський процес / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш та ін. – К.: В-во наук.-метод. центру вищої освіти МОНУ, 2004. – 58с.
 9. Топузов О.М., Вишникина Л.П. Педагогические технологии как основа творческой деятельности учителя географии // Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. – Полтава: ПОППО, 2006. – 130 с.